

ขั้นตอนการถือศีลอดใน ‘สมุดไทยขาว’ ของชาวมุสลิมแห่งคลองบางกอกน้อย

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
“บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย การถือศีลอดนั้นได้ถูกกำหนดแก่พวกเจ้า เช่นกับเดิยที่ได้กำหนดแก่
บรรดาผู้ก่อนหน้าพวกเจ้ามาแล้วเพื่อพวกเจ้าจะได้ยำเกรง” (อัล-กุรอาน 2:183)

วันอาทิตย์ที่ 2 มีนาคม 2568 ที่ผ่านมา ได้เข้าสู่วันที่ 1 เดือนเราะมะฎอน อิจเราะฮ์ศักราช 1446 ตามประกาศอย่างเป็นทางการของสำนักจุฬาราชมนตรี โดยอ้างอิงผลการมองเห็นจันทร์เสี้ยว (ฮิลาล) หลังอาทิตย์ลับขอบฟ้า ดังนั้นในช่วงตลอดเดือนมีนาคมนี้ จึงเป็นบรรยากาศของ **เทศกาลถือศีลอด** ของชาวไทยมุสลิมและชาวมุสลิมในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก โดยอย่างที่ทราบกันดีว่า การถือศีลอดหรือที่ในภาษาอาหรับเรียกว่า **อัศ-ศิยาม**(الصيام : as-Siyām) หรือ **อัศ-เศาวม์**(الصوم : as-Sawm) หรืออย่างที่ชาวไทยมุสลิมคุ้นปากเรียกว่า **ถือบวช** นั้น เป็น 1 ใน 5 เสาหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม ซึ่งถูกบัญญัติขึ้นสำหรับชาวมุสลิมทั้งชายและหญิงที่มีวัยบรรลุนิติภาวะ โดยจะงดเว้นการกินและดื่มในช่วงก่อนอาทิตย์ขึ้นจนถึงอาทิตย์ลับขอบฟ้า ตลอดจนสำรวมตนทั้งกาย วาจา ใจ และมุ่งเน้นการปฏิบัติศาสนกิจเข้มข้นเป็นพิเศษตลอดระยะเวลา 29-30 วันของเดือนเราะมะฎอนอันศักดิ์สิทธิ์ (เดือนลำดับที่ 9 ตามปฏิทินอิสลาม) ชาวมุสลิมเชื่อว่าเป้าหมายของการถือศีลอด คือการยำเกรงต่อคำสั่งใช้ของพระเจ้า การขัดเกลาจิตวิญญาณ การรู้จักสำรวมตนและยับยั้งชั่งใจ และการตระหนักถึงเพื่อนมนุษย์ตกทุกข์ได้ยาก

ในบทความนี้ จึงขอนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับการถือศีลอด ผ่านมุมมองจากเอกสารโบราณของชาวมุสลิมในประเทศไทย ซึ่งอาจยังไม่ค่อยเป็นที่รับรู้มากนัก เพราะนอกจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานโบราณที่เขียนด้วยลายมือ หรือ ตำราศาสนาอิสลามที่เขียนด้วยภาษามลายู ที่เรียกว่า *กิตาบยาวี* หรือ *กิตาบกูนิง* ซึ่งเป็นตำราฉบับตีพิมพ์ที่แพร่หลายในภาคศึกษาศาสนาอิสลามในอดีตแล้ว เรากลับไม่ค่อยทราบเกี่ยวกับการจัดบันทึกหรือตำราสมัยก่อนการพิมพ์ของ “ชาวมุสลิมที่พูดภาษาไทย” หรือ แม้กระทั่งองค์ความรู้และภาษาที่ใช้จัดบันทึกว่ามีลักษณะเช่นใด

ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเอกสารโบราณของชาวมุสลิมหายากประเภท **สมุดไทยขาว** ซึ่งคณะทำงานฐานข้อมูลเอกสารโบราณ ของ ศมส. ได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าของ คือ คุณมนัสวี ะกะมี เลขาณุกการอัล-อิสลาห์สมาคม บางกอกน้อย ให้จัดทำสำเนาดิจิทัลเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่สาธารณชนต่อไป (ทะเบียน BKK-002-001) สมุดไทยเล่มนี้ ยังคงสภาพดี มีจำนวน 88 หน้า ตัวหนังสือเขียนด้วยหมึกดำเป็นอักษรอาหรับและภาษาไทย [ซึ่งเวลาอ่านภาษาอาหรับจะต้อง

อ่านจากขวาไปซ้าย ตรงกันข้ามกับภาษาไทยที่จะอ่านจากซ้ายไปขวา] สันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุสมัยเก่าไปถึงช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คุณมนัสวีบอกเล่ากับคณะทำงานว่า สมุดไทยเล่มนี้ได้นำมาจากบ้านหลังเก่าของบรรพบุรุษในคลองบางกอกน้อย ซึ่งรอดพ้นจากการถูกทำลายจากการทิ้งระเบิดของเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตรในช่วงสงครามมหาเอเซียบูรพาในช่วง พ.ศ. 2485-2487 (กุสุมา รัชมณี, 2558: 100-101; สำราญ ผลดี, 2560: 101-108)

ภาพที่ 1 คุณมนัสวี อะก็มิ กับ คณะทำงานเอกสารโบราณ ศมส.

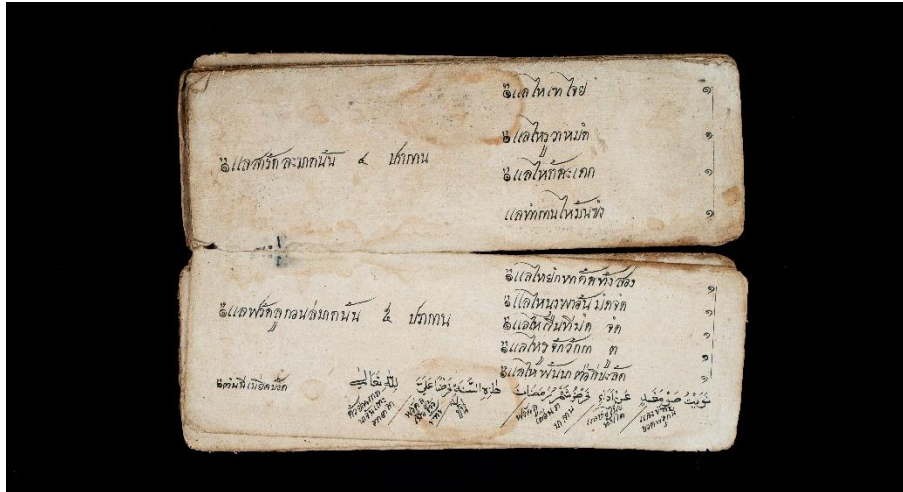
แม้ว่าจะมีบางส่วนของสมุดขาดหายไป แต่ส่วนที่ยังเหลืออยู่ก็ยังสามารถทำให้ทราบถึงเนื้อหาหลัก ซึ่งประกอบด้วยกฎเกณฑ์และขั้นตอนของการประกอบศาสนกิจต่าง ๆ หรือที่ในปัจจุบันชาวมุสลิมเรียกว่า ฟิกห์ อัล-อิบาดะฮ์ (นิติศาสตร์ของการสักการะ) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะประกอบด้วย การหลักความสะอาดและการชำระล้าง [อาทิ ประเภทของน้ำที่ใช้ในการชำระล้าง การอาบน้ำละหมาด การอาบน้ำหลังมีประจำเดือนหรือเพศสัมพันธ์ การชำระหลังขับถ่าย ฯลฯ] การขั้นตอนการละหมาด [การละหมาดฟิรฎู (ภาคบังคับ) การละหมาดซุนนะฮ์ (ภาคส่งเสริม) ละหมาดวันอีด ฯลฯ] การถือศีลอด การบริจาคทานชะกาต และ การประกอบพิธีฮัจญ์ รวมถึงข้อปฏิบัติปลีกย่อยอื่น ๆ เป็นต้น (al-Aytah, 1999)

ภาพที่ 2 สมุดไทยขาว “ตำราศาสนาอิสลาม” BKK-002-001

ในบทความนี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวกับ **ขั้นตอนและกฎเกณฑ์การถือศีลอด** ดังต่อไปนี้

1. **ว่าด้วยการตั้งเจตนา หรือ การเหนียต** [มาจากคำอาหรับ นียะฮ์ (نية : niyah)] เมื่อชาวมุสลิมจะประกอบศาสนกิจใด ๆ จะต้องตั้งเจตนาเสียก่อน โดยจะกล่าวหลังจากรับประทานอาหารสะฮูร (มื้อแรก) เสร็จ ก่อนเข้าเวลาละหมาดซุบฮิ (ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น) ซึ่งหากไม่ได้ตั้งเจตนาในช่วงเวลาที่กำหนดแล้ว จะทำให้การถือศีลอดในวันนั้นเป็นโมฆะ ในสมุดไทยขาวฉบับนี้ มีประโยคที่ใช้สำหรับกล่าวตั้งเจตนาในการถือศีลอดเขียนระบุว่า **“ตั้นนีเหนียตบวด”** เป็นอักษรอาหรับ 1 บรรทัด พร้อมคำแปลความหมายภาษาไทย ดังนี้:-

ภาพที่ 3 เนื้อหาเกี่ยวกับการเหนียตบวช

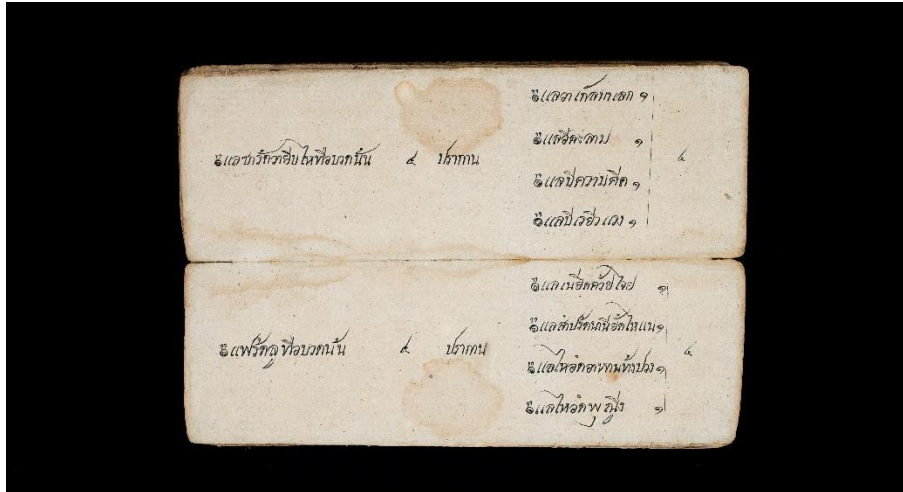
نَوَيْتُ صَوْمَ عِدَّةٍ عَنْ آدَاءِ فَرِيضِ شَهْرِ رَمَضَانَ هَذِهِ السَّنَةِ فَرِيضاً عَلَى اللَّهِ تَعَالَى
 แปลข้าบวดพรุกนี้ แลชายโนทันโด ฟร็ดลูเดือนรามาลาน ปีนี้ ฟร็ดลูเนื้อตัวข้า ด้วยเขาการานาอัน
 ลาตาอาลา*

* หมายเหตุ ในต้นฉบับจริง คำแปลความหมายภาษาไทยด้านล่าง จะกำกับประโยคภาษาอาหรับที่อ่านเรียงจากขวาไปซ้าย

คำอธิบาย

ประโยคภาษาอาหรับข้างต้นนี้ ถอดคำอ่านเป็นเสียงภาษาไทยว่า "นะวัยตุ เคามะเมาะเต็น อันอะดาอิ ฟิรฎุชะฮ์ริเราะมะฎอนะ ฮาซิบิซชะนะตะ ฟิรฎูโนอะลัยยะ ลีลาอิตะอาลา" ซึ่งชาวมุสลิมทั่วโลกในปัจจุบันก็ยังคงใช้ประโยคนี้ในการตั้งเจตนาถือศีลอดอยู่ ส่วนคำแปลความหมายภาษาไทยนั้นเป็นอักขรวิธีแบบโบราณ หากแปลด้วยสำนวนแบบชาวมุสลิมปัจจุบันได้ว่า "ข้าพเจ้าตั้งใจถือศีลอดเป็นฟิรฎู ในเดือนเราะมะฎอนปีนี้ เป็นฟิรฎูเหนือตัวข้าพเจ้า เพื่ออัลลอฮ์ตะอาลา" ทั้งนี้ พบว่ามีการเลือกใช้คำภาษาไทย ได้แก่ บวด = บวช แทนคำว่า ถือศีลอด และการเขียนทับศัพท์ภาษาอาหรับด้วยอักขรวิธีถอดเสียงแบบโบราณ ได้แก่ คำว่า ฟร็ดลู = ฟิรฎู (ภาคบังคับ) / รามาลาน = เราะมะฎอน / อันลาตาอาลา = อัลลอฮ์ตะอาลา (อัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งยิ่ง) ที่น่าสนใจ คือ การใช้คำภาษามลายูร่วมด้วย ได้แก่ การานา = เพื่อ [มาจากคำมลายู เกอรานา (kerana : کرانا) มีรากเดิมจากสันสกฤต กรณ แปลว่า ด้วยเพราะ, เนื่องจาก] ซึ่งสะท้อนถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชาวมุสลิมไทยที่ส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายู และภาษามลายูเป็นภาษาในการศึกษาศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานมาแต่เดิม

2. ว่าด้วยเงื่อนไขหน้าที่ของผู้ที่ต้องถือศีลอด ในสมุดไทยเล่มนี้ระบุว่า “แลซาร์ควายิบไหที่อบदनัน ๔ ปรากาน” ซึ่งเขียนทับศัพท์ภาษาอาหรับ คำว่า ซาร์คว มาจาก ชัรฎ์ (شرط) แปลว่า กฎเกณฑ์, เงื่อนไข และ วายิบ มาจาก วาญิบ (واجب) แปลว่า จำเป็น, หน้าที่ โดยมีเนื้อหา ดังนี้ :-

ภาพที่ 4 เนื้อหาเกี่ยวกับเงื่อนไขหน้าที่และข้อบังคับในการถือศีลอด

๑ แลซาร์ควายิบไหที่อบदनัน ๔ ปรากาน	๑ แลอาเกิ้ลบาเลก ๑ ๑ แลอีสะลาม ๑ ๑ แลมีความคิด ๑ ๑ แลมีเรี่ยวแรง ๑	๔
------------------------------------	---	---

คำอธิบาย คือ บุคคลที่เข้าเงื่อนไขหน้าที่ที่จะต้องถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน มีด้วยกัน 4 ประเภท ได้แก่

- 1) บุคคลที่มีวัยบรรลุนิติภาวะ ในสมุดไทยใช้ **อาเกิ้ลบาเลก** [ทับศัพท์คำอาหรับว่า **อาเกิล** (أع) = สติปัญญา + **บาลิม** (الب) = ผู้ไปถึง, ผู้บรรลุนิติภาวะ] หมายถึง บุคคลทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ตามหลักศาสนาอิสลามถือว่ามิร่างกายสมบูรณ์ มีสติสัมปชัญญะ รู้จักผิดชอบชั่วดี เปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่วัยเจริญพันธุ์ ผู้ชายหลังอสฺจฺญี ผู้หญิงมีประจำเดือน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องเริ่มปฏิบัติศาสนกิจและรู้จักระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตตามครรลองศาสนา
- 2) บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม ในสมุดไทยใช้ **อีสะลาม**
- 3) บุคคลที่มีความคิด หมายถึง มีสติสัมปชัญญะครบถ้วน ไม่ได้มึนเมา เสียสติ
- 4) บุคคลที่มีเรี่ยวแรง หมายถึง มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วย ไม่ทุพพลภาพ

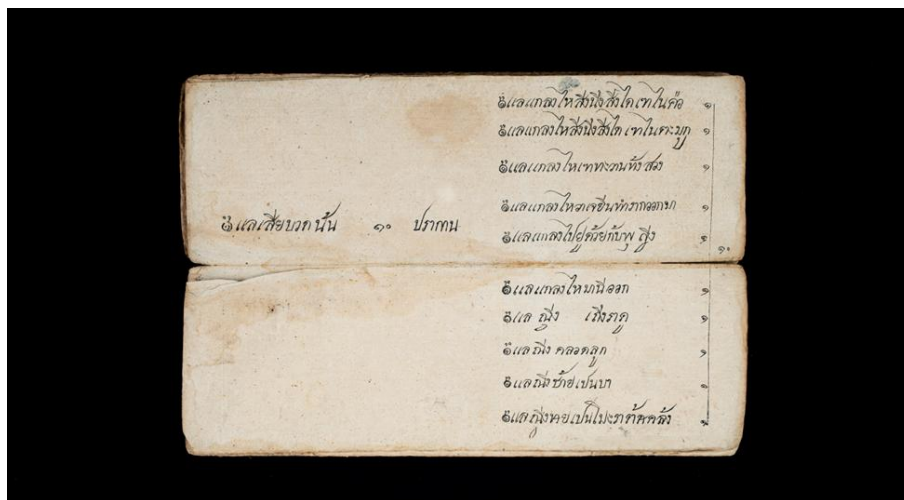
3. ว่าด้วยข้อบังคับในการถือศีลอด ในสมุดไทยเล่มนี้ระบุว่า “แลฟรัคดูที่อบदनัน ๔ ปรากาน” ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ส่งผลให้การถือศีลอดนั้น สำเร็จครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนี้:-

๑ แลฟรัลดูทือบวदनัน ๔ ปรากฏาน	๑ แลเนียดด้วยใจ ๑ ๑ แลสำปรัดนानीยัดไหแน ๑ ๑ แลโหดอาหารทั้งปวง ๑ ๑ แลโหดพญิง ๑	๔
-------------------------------	--	---

คำอธิบาย

- 1) ให้ตั้งเจตนาด้วยใจ
- 2) ตั้งเจตนาให้แน่วแน่สมบูรณ์ ในสมุทไทยใช้คำว่า สำปรัดนา = สมบูรณ์ มาจากคำมลายูว่า **เซิมปุรนา** (sempurna) แปลว่า สมบูรณ์, เต็มเปี่ยม] และ **นียัด** แทน **เนียด** (เหนียด = ตั้งเจตนา)
- 3) ให้อดอาหารทุกประเภท ในที่นี้รวมถึงการงดดื่มน้ำด้วย
- 4) ชายและหญิงให้ละเว้นการเพศสัมพันธ์ในระหว่างการถือศีลอด (แต่สามารถมีได้ในช่วงเวลากลางคืน)

4. ว่าด้วยสิ่งที่ทำให้เสียการถือศีลอด หรือ **เสียบวช** หมายถึง การกระทำใดที่ส่งผลให้การถือศีลอดเป็นโมฆะ และทำให้ไม่ได้รับผลบุญจากการถือศีลอดในวันนั้น ๆ และมีเงื่อนไขที่จะต้องถือศีลอดชดใช้ในภายหลัง สมุทไทยเล่มนี้ระบุว่า **“แลเสียบวदनัน ๑๐ ปรากฏาน”** แจงไว้ 10 ประการ ได้แก่

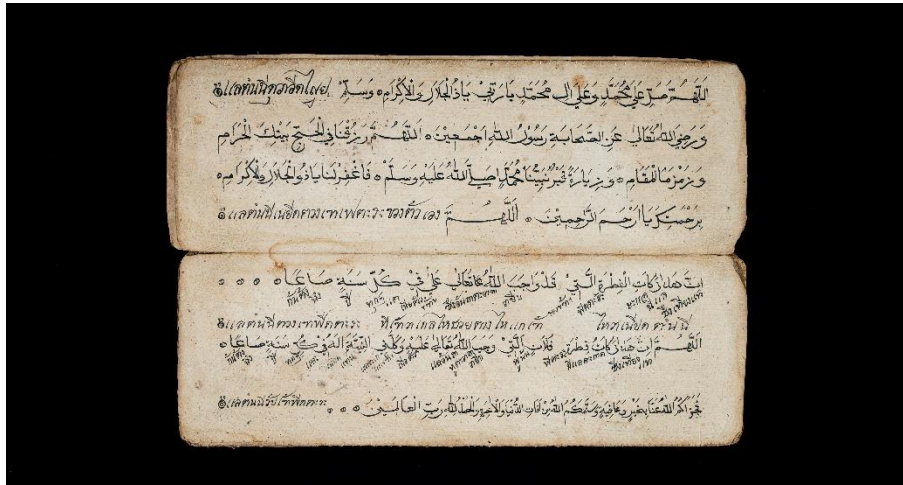

ภาพที่ 5 เนื้อหาเกี่ยวกับการเสียบวช

	๑ แลแกลงไหสิ่งหนึ่งสิ่งใดเขาในคอ	๑	
	๑ แลแกลงไหสิ่งหนึ่งสิ่งใดเขาในตะมูก	๑	
	๑ แลแกลงไหเขาทะวานทั้งสอง	๑	
	๑ แลแกลงโออาเจียนทำรากออกมา	๑	
	๑ แลแกลงไปญ์ด้วยกับพญ์	๑	
๑ แลเสียบวดนั้น ๑๐ ปราณ	๑ แลแกลงโหมมานีออก	๑	๑๐
	๑ แลญ์ถึงราดู	๑	
	๑ แลญ์ตลอดลูก	๑	
	๑ แลญ์ช้ายเปนบา	๑	
	๑ แลญ์ช้ายเปนโม้ระรัตคคคลัง	๑	

- 1) การแกลงหรือจงใจกลืนสิ่งใดเข้าในคอ
- 2) การแกลงหรือจงใจสูดสิ่งใดเข้าทางจมูก (*เช่น การนัตถียา สูบบุหรี)
- 3) การทำให้สิ่งหนึ่งเข้าในทวารหนักและทวารเบา
- 4) การอาเจียน สำรอก
- 5) การมีเพศสัมพันธ์
- 6) การทำให้น้ำอสุจิเคลื่อน
- 7) การมีประจำเดือน
- 8) การคลอดบุตร
- 9) เป็นบ้า เสียสติสัมปชัญญะ (รวมถึงเป็นลม)
- 10) ตกจากศาสนาอิสลาม ในสมุดไทยใช้ **โม้ระรัตค** [มาจากคำอาหรับว่า **มูรัตต** (مرتد) = ผู้ที่หันกลับ, ผู้ที่ย้อนไปสู่สภาพเดิม] หมายถึง บุคคลที่หลุดออกจากการเป็นมุสลิม ออกจากศาสนาอิสลาม

5. การบริจาคชะกาตฟิฏรฺ [ภาษาอาหรับ **ชะกาตุลฟิฏเราะฮ์** (زكاة الفطرة : zakāt al-Fitrah)] คือ การบริจาคทานภาคบังคับสำหรับชาวมุสลิมทุกคนที่ถือศีลอด มีวัตถุประสงค์จุนเจือแก่ผู้ยากไร้และขัดสน อีกทั้งการบริจาคนี้จะช่วยการถือศีลอดสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเป็นการแสดงถึงการขอบคุณต่ออัลลอฮ์ที่ทรงประทานความโปรดปรานแก่มนุษย์ที่ถือศีลอดและการปฏิบัติศาสนกิจพิเศษในยามค่ำคืนตลอดเดือนเราะมะฎอน ทั้งนี้ กฎของการบริจาคชะกาตฟิฏรฺ ตามสำนักนิติศาสตร์ (มัชฮับ) ซาฟีฮียฺ ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จะต้องจ่ายเป็นพืชพันธุ์ที่อาหารหลักของคนในถิ่นนั้น ๆ จำนวน 1 ศอวฺ (**อะลี ญุมอะฮฺ, 2556: 106**) กรณีของชาวไทยมุสลิมคือ **ข้าวสาร**

ภาพที่ 6 เนื้อหาเกี่ยวกับการบริจาคข้าวชะกาตฟิฎร

اللَّهُمَّ أَنْ هَذَا زَكَاةُ الْفِطْرَةِ الَّتِي قَدْ وَاجَبَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيَّ فِي كُلِّ السَّنَةِ صَاعًا
 ซึ่งเทียงแท้ นีแล ชะกาต ฟิดตะระระ ของข้าฯ วายีบ ซึ่งอันลาตาอาลา เนื้อตัวข้าฯ แต่ทุกๆ ปี นึง
 กันตั้ง

คำอธิบาย

ในสมุดไทยเล่มนี้ระบุประโยคสำหรับกล่าวตั้งเจตนาบริจาคข้าวชะกาตฟิฎรว่า “แลตนนี้ เนียตตวงเขาเฟตะระระของตัวเอง” โดยประโยคภาษาอาหรับต้นนี้ ถอดคำอ่านเป็นเสียงภาษาไทยว่า “อัลลอฮุมมา อัน ฮาชา ซากาติ อัลฟิฎเราะฮ์ อัลละตี ก็อด วาญะบะ อัลลอฮ์ตะอาลา อะลัยยะ ฟิ กุลลี อัชชะนะเต็น ศออัน” มีคำแปลว่า “ซึ่งเทียงแท้ นีแล ชะกาต ฟิดตะระระ ของข้าฯ วายีบ ซึ่งอัน ลาตาอาลา เนื้อตัวข้าฯ แต่ทุก ๆ ปี นึงกันตั้ง”

หากแปลด้วยสำนวนแบบชาวมุสลิมปัจจุบันได้ว่า “โอ้ อัลลอฮ์ แท้จริง นี่คือนะชะกาตฟิฎร ซึ่งอัลลอฮ์ผู้ทรงสูงส่งยิ่ง ได้กำหนดเหนือตัวข้าพเจ้า ทุก ๆ ปี จำนวน 1 ศอ”

ในส่วนนี้ มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการเทียบมาตรฐาน ศอ (الصاع : as-ṣā'a) หน่วยของชาวอาหรับในเมืองมะดีนะฮ์ โดยอัตรา 1 ศอ จะเท่ากับ 2.04 กิโลกรัม อย่างไรก็ตาม อัตราที่แตกต่างกันบ้างในแต่ละประเทศ (อะลี ญุมอะฮฺ, 2556: 53-54) สำหรับชาวไทยมุสลิมในปัจจุบัน อัตราชะกาตฟิฎรที่กำหนดโดยสำนักจุฬาราชมนตรี 1 ศอ จะเท่ากับ 2.7 กิโลกรัม (สำนักจุฬาราชมนตรี, 2557) อย่างไรก็ตาม การถอดคำแปล “ศอ” ของสมุดไทยเล่มนี้กลับใช้คำว่า กันตั้ง ซึ่งมาจากคำมลายูเรียกว่า กันตาง (گانتانگ : Gantang) อันเป็นชื่อมาตรฐานการผลิตทางการเกษตร ที่มาจากภาษาชะงไฮล์หรือ ถ้วยขนาดใหญ่ ซึ่งชาวมุสลิมในประเทศไทยในสมัยก่อนนิยมใช้ในการตวงข้าวชะกาตฟิฎร (ดูภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 กังตัง (Gantang)

ที่มาภาพ: <https://iamm.org.my/education/learning-resources/malay-world-gallery-gantang>

ยิ่งไปกว่านั้น ในส่วนถัดไปของสมุดไทยยังระบุค่าตั้งเจตนาในการมอบหมายให้บุคคลอื่นเป็นผู้บริจาคข้าวชะกาดพิฎร์แทน ค่าตั้งเจตนาของผู้รับบริจาคด้วย รวมถึงบทละหมาดตะรอวีห์ ซึ่งเป็นการละหมาดพิเศษในยามค้าคืนที่มีเฉพาะในเดือนเราะมะฎอนอีกด้วย

สรุป

สมุดไทยเล่มนี้เป็นตำรา “ฟิกห์ อัล-อิบาดะฮ์” หรือ “นิติศาสตร์ของการสักการะ” โดยเป็นการอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติศาสนกิจพื้นฐานของศาสนาอิสลามและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิมอย่างยิ่ง ซึ่งอาจเรียกว่าเป็น **คู่มือมุสลิมเบื้องต้น** ก็ได้ หากเมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยรวม พบว่ามีความใกล้เคียงกับตำราประเภทเดียวกันของชาวมุสลิมในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ผู้เขียนพบประเด็นที่น่าสนใจคือ 1) รูปแบบการบันทึกตำราศาสนาอิสลามลงในสมุดไทยที่นับว่าหายาก 2) การจดบันทึกด้วยภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นภาษาของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและอิสลามศึกษา และการถ่ายทอดเสียงและการใช้ความหมายเป็นภาษาไทยในแบบอักษรวิธีโบราณ รวมถึงการใช้คำศัพท์ภาษามลายูปะปนอยู่ด้วย ที่สะท้อนรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของชุมชนมุสลิมบางกอกน้อยที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ “แขกแพ” ตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดจนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันผสมผสานจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของชาวมุสลิมแห่งลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

สมุดไทยเล่มนี้จึงถือเป็นหนึ่งในหลักฐานในการทำความเข้าใจสังคมวัฒนธรรมและจารีตการ
จัดบันทึกของชาวมุสลิมในประเทศไทยและเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ที่ควรค่าแก่การ
อนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะอีกด้วย

ผู้เขียน

สุนิติ จุฑามาศ นักวิจัย

ฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ขอขอบพระคุณ

คุณมนัสวี อะกีมี เลขานุการอัล-อิสลาห์สมาคม บางกอกน้อย, คุณนิสา เขยกลิ้น นักวิชาการ
ฐานข้อมูล ฝ่ายคลังข้อมูลวิชาการ หัวหน้าโครงการเอกสารโบราณฯ สมส. และ คุณศุภกรานต์ พุ่ม
พฤกษ์ นักผลิตสื่อ ฝ่ายเทคโนโลยีดิจิทัล สมส.

เอกสารอ้างอิง

กฤษณา รัชชมนณี. (2558). ราชการุญ จากวันนั้นถึงวันนี้. กรุงเทพฯ: สหพัฒนการพิมพ์ จำกัด.

สำนักจุฬาราชมนตรี. (2557). ประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง การเทียบมาตราดวง ๑ ศอฮ์ ในชะกาตฟีฎร์.

<https://www.skthai.org/th/news/30941-การเทียบมาตราดวง-1-ศอฮ์-ในชะกาตฟีฎร์>

สำราญ ผลดี. (2560). **มุสลิมบางกอกน้อย พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรม
อิสลามในเมืองหลวง**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

อะลี ญุมอะฮฺ มุฮัมมัด อับดุลอะฮฺยาบ. (2566). **มาตราซัง วัด ดวง ในกฎหมายอิสลาม**. กรุงเทพฯ: สนพ. เพื่อการ
ค้นคว้าวิจัยด้านนิติศาสตร์อิสลาม.

al-Aytah, Hajjah Durriah. (1999). **Fiqh al-Ibadat (Jurisprudence of Worship) According to the
Shafi'i School of Thought**. (Lama al-Jabban, trans.). Online Accessed on 7/3/2025.

<https://archive.org/details/FiqhAlIbadatHajjahDurriahAlAytah>